

İslam Hukukunda Sürgün Cezası

Rıfat USLU*
rifatuslu45000@hotmail.com

Öz

İslam hukukunda cezalar, "Had cezaları", "Kıyas ve diyet" cezaları ve "Ta'zir" cezaları şeklinde üçlü tasnife tabi tutulmuştur. Sürgün cezasının, ta'zir veya hadd cezalarından hangisine girdiği hususunda mezhepler arasında ihtilaf edilmiştir.

Hanefilere göre sürgün cezası hadd değil, ta'zir cezasıdır. Diğer üç mezhebe göre sürgün, hadd cezasının bir parçasıdır. Ancak Malikilere göre sadece erkeklere uygulanırken, Şafii ve Hanbeli mezhebine göre, uygulamada kadın-erkek ayrımı yoktur.

Anahtar kelimeler: İslam Hukuku, Ceza, Sürgün

Exile of Punishment in Islamic Law

Rıfat USLU*
rifatuslu45000@hotmail.com

The Punishments in the Islamic Law, they are divided in to three groups; "Hadd Punishments" "Kıyas and Diyet Punishments" and "Tazir Punishments" There is a disagreement amongst the Islamic Denominations that exile is a " tazir punishment" or "hadd punishment"

According to Hanefe Denomination, exile is not a "hadd punishment" but a "tazir punishment". For other three denominations, exile is a part of "hadd punishment". Nevertheless, according to Maliki Denomination, while it is implemented only for the men, for Şafii and Hanbeli Denominations, there is no difference in implementation both for men and women.

Keywords; Islamic Law, Punishment, Exile.

---

* Yrd. Doç. Dr., Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Fıkıh Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi rifatuslu45000@hotmail.com

GİRİŞ

İnsan tabiatı, hukuk düzeni olmadan birlikte yaşanabilmesine imkan vermez. Bu sebeple nerede toplu olarak yaşanmakta ise, orada bir düzen ve disiplin kurulması zorunludur. Mevcut olan disiplin ve düzeni bozanlar da bazı müeyyidelerle karşılaşır. Ceza adı verilen bu müeyyideler, değişik hukuk sistemlerinde hemen hemen aynı amaca yönelirler. İslam hukukunda da iyi veya kötü fiil ve hareketlere hem dünyada hem de ahiret hayatında karşılık verilmesinin gerekliliğini naslar haber verdiği gibi insan akıl ve vicdanı da bunu kabul eder. Bunun içindir ki, İslam dini, yapılan iyi ve kötü fiil ve hareketlere dünya ve ahirette karşılığının verilmesini istemiştir. Toplumun düzeni için bir kısım hareketlerin cezasının dünyada verilmesini emretmiştir. Suçlu ya uygulanması istenen cezalardan biri de sürgün cezasıdır. Biz de bu çalışmamızda İslam hukukunda sürgün cezasının meşruiyeti ve mahiyetini tespitiye çalışacağız. Sürgün cezasına geçmeden, İslam hukukunda ceza konusu üzerinde kısaca durmanın yararlı olduğunu düşünüyoruz.

1 - İSLAM HUKUKUNDA CEZA

Bu başlık altında, cezanın tanımı, amacı ve çeşitleri üzerinde duracağız.

1.1-Cezanın Tarifi

Ceza, Arapça bir kelime olup kelime olarak, mutlak karşılık, yapılan iyi veya kötü fiilin karşılığı, bunlara verilen ıvaz ve mükafat, ecir manalarına gelmektedir. İslam hukuk literatüründe cezanın biri genel, diğeri özel olmak üzere başlıca iki manada kullanıldığı görülür. Lügat manasıyla da bağlantılı olarak genel manada ceza, dünyevi ve uhrevi mahiyette özendirici veya caydırıcı müeyyideden ibarettir. Özel anlamda ise mezheplerce birbirine yakın olarak tarifi yapılan ve aşağıda ele alacağımız üzere ceza, suçlu ya tatbik edilecek müeyyideyi ifade eder. Bu manadaki cezayı, Arap dilinde "ukube" kelimesi karşılamaktadır. "Ukube" kelimesinin de lügatta bir çok manası bulunmaktadır. Bunlardan biri de ceza

manasıdır. Bir başka manası da, bir şeyden sonra gelip önce geleni takip eden şey demektir. Cezaya ukube denmesi de, işlenen bir suçtu takiben suçlu ya uygulanmasıdır.² "Ukube", dünyada uygulanan ceza için kullanılırken, aynı kökten türeyen "İkab" kelimesi, ahirette verilecek ceza için kullanılmaktadır.³

İstilahta ise, mezhepler tarafından mana itibarıyla birbirine yakın, fakat farklı lafızlarla tarif edilmiştir.

Hanefiler cezayı "haram ve mekruh bir işin yapılmasına, farz ve sünnetin terk edilmesine karşılık olarak takdir edilen şer'i bir karşılık" diye tarif ederler⁴

Şafiilerin tarifi, "yasak olan şeyleri işlemeyi, emredilen şeyleri terketmeyi men etmek için Allah'ın vaz ettiği müeyyidelerdir."⁵ şeklindedir.

Malikiler göre de ceza aynı şekilde "mekruh ve haram olan bir işin yapılmasına, vacip ve sünnet olan vazifelerin terk edilmesine karşılık olarak uygulanan müeyyidelerdir."⁶

Hanbeliler de cezayı "yasak olan bir işi yapmaya ve emrolunan bir şeyi terke uygulanan müeyyide" ⁷ şeklinde tarif etmişlerdir. Verdiğimiz tariflere baktığımız zaman, Hanefilerle Malikilerin tariflerinin aynı olduğunu Şafiilerle Hanbelilerin tariflerinin de bir olduğunu görmekteyiz. İlk iki mezhep, yasaklanan şeyleri haram ve mekruh olarak ayrı ayrı zikrederek, haram işleyenin de mekruh işleyenin

²İbn Manzur, Ebu'l-Fadl Cemaleddin Muhammed b. Mükerrrem, Lisanu'l-arab, Beyrut tsz.1-XV, ukube maddesi, el-Cevheri, İsmail b. Hammad, es-Sihah Tacu'lluğa ve Sihahü'l-arabiyye, Beyrut, 1984, 1-VI, "ukube" maddesi.

³Behnesi, Ahmet Fethi, el-Mevsuatü'l-Cinaiyye Fi'l-Fikhi'l-İslami, Beyrut 1991, 1-IV, c.4, s.73

⁴el-Tarablusi, Alaeddin Ebu'l-Hasan Ali b. Halil, Muinu'l-Hukam fi mayeter addedü beyne'l-Hasmeyni Mine'l-ahkam, Mısır, 1973, s.194

⁵el-Maverdi, Ebu'l-Hasan, Ali b. Muhammed, el-Ahkamu's-Sultaniyye ve'l-Velayetü'd-Diniyye, Mısır, 1973, s.221

⁶İbn Ferhun, Burhaneddin İbrahim b. Ali b. Ebu'l-Kasım, Tebsiratü'l-Hukam Fi Usulü'l-akziye ve menahici'l-ahkam, Kahire, 1986, I-II, c.2, s.289

⁷İbn Kayyum, Şemsüddin Ebu Abdullah Muhammed, et-Turuku'l-Hukmiyye Fi's-Siyaseti's-Şer'iyye, Beyrut, tsz, s.140.

¹Hüseyin, Kazım Kadri, Türk Lügati, İstanbul, 1928, 1-IV, c.2, s.300

de cezaya mahkum olacağını ifade etmişler, yine aynı şekilde emrolunan şeyleri vacip ve sünnet diye ayrı ayrı zikrederek, vacibi terkeden kişiye ceza tatbik olunacağı gibi sünneti terkedeninde cezaya mahkum edileceği ifade edilmiştir. Diğer ikisi ise, yasakları ve emirleri mutlak olarak zikretmişlerdir. Bu tariflerden yola çıkarak genel bir mana ile ceza "kanun koyucunun, farz, vacip ve sünnet gibi emirlerine muhalefet ve haram, mekruh gibi yasaklarına uymama sonucu kişiye uygulanması öngörülen, kararlaştırılmış müeyyidelerdir." diyebiliriz. Çağımız hukukunda da ceza, suç işleyen şahsa, çeşitli yapıcı amaçları gerçekleştirmek için uygulanan ve esasında kişiyi mahrumiyetlere tabi kılan bir müeyyide olarak tarif edilmiştir.⁸

Bu tarifi daha genişletilmiş şekli de şudur. "Ceza, topluma mahsus derecede zarar veren fiiller karşılığı olarak devletin kanun ile ihdas eylediği ve izlediği diğer maksatlar yanında özellikle suçu işleyeni bazı mahrumiyetlere tabi kılmak ve böylece toplumun, işlenen fiili tasvip etmeme duygusunu belirtmek üzere kazai bir karar ve sorumluluk derecesi ile orantılı olarak uygulanan korkutucu bir müeyyidedir.⁹Modern hukukta cezanın şöyle bir tarifi de yapılmıştır. "Ceza, yasayı çiğneyen kişiye, yöntemine göre mahkemeler veya diğer yetkililer tarafından uygulanan yaptırımdır".¹⁰Görüldüğü gibi, hem İslam Hukukunda hem de çağdaş hukukta cezaya yapılan tarifler aynı manaya gelmektedir.

1.2- Cezanın Amacı

Cezanın tatbikinde gözetilen amaçlar, değişik tarih devirlerindeki telakkilere, suçlularını cezalandırmak hakkının dayandığı temele ait nazariyelere ve mekteplere göre değişmektedir. Onsekizinci asra kadar cezanın gayesi yıldırma, intikam ve teşhirden ibarettir. Suç ile ceza arasında uygunluk yoktur. İdam, basit bazı suçlar için bile uygulanan bir cezadır. Onsekizinci asırdan itibaren mütefekkirler intikam gayesiyle ceza vermek ile mücadele etmiş ve bunun yerine başka gayeleri ikame

etmeye çalışmışlardır. İnsanlar üzerinde terör ve saltanat kurmak için değil¹¹ alemlere rahmet olarak gönderilen¹² Peygamber Efendimizin getirdiği dine dayanan ceza hukukunun gayesi ise elbette intikam ve işkence değildir. Nasslar ve müctehidlerin ifadelerinden anlaşıldığına göre İslamda cezanın amacı, suçlunun uslandırılması, suç işlemeye teşebbüs edenleri niyetlerinden vazgeçirme ve mağduru hoşnut etmektir.¹³ Bunun neticesi olarak da toplumu ıslah, kötülük ve cehaletten korumak, ilahi emirlere muhalefetten alıkoymak, kanunlara itaat ve ictimai nizamın sağlanmasına teşvik etmektir. Suçlunun uslandırılması, toplumu meydana getiren fertlerin ıslahında büyük yer tutar. Çünkü suçluya ceza uygulandığı zaman başkaları aynı suçu işlemeye cesaret edemez. bnü'l-Hümmam (v.861/1457) bu gayeyi şöyle ifade eder. "Ceza, fiilden önce işlemeye mani, fiilden sonra da tekrarına manidir" ¹⁴Bu ifadeler, Kur'an'ı Kerim'de de ya açıkça veya imalı bir şekilde mevcuttur. "Ey akıl sahipleri kısısta sizin için hayat vardır." ¹⁵vezinakar kadın ve erkeğin cezaları hakkındaki "Mü'minlerden bir zümre de bunların azabına (cezasına) şahit olsun" ¹⁶ ayetleri buna birer örnektir. Cezanın infazı esasında insanların hazır bulunmasından maksat, başkalarını aynı suçu işlemekten alıkoymak içindir.

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi cezanın bir gayesi de mağduru razı etmektir. Çünkü insan tabiyatında, kendisine kötülük eden kimseye karşı aşırı bir kin ve öfke duygusu hakim olur, intikam peşine düşer ve toplum düzeninin bozulmasına sebep olacak hadiseler meydana gelebilir. Bu durumlara sebebiyet vermemek için hukuk, suçluya ceza vermeyi kendi üstlenerek, mağduru hoşnut etme amacını gütmüştür. İslam'da cezanın amaçlarından biri de ahlakı korumaktır. Ahlakla kamu düzeni arasın-

¹¹el-Ğaşiye, 88/22

¹²el-Enbiya,21/107

¹³Ebu Zehra, Muhammed, el-Ukûbe, Daru'l-fikr, tsz.s.28, Akyüz, Vecdi-Erdoğan, Mehmet, İslam Hukuk Felsefesi, (Gaye Problemi) İstanbul, 1988, s.326.

¹⁴İbnü'l-Hümmam, Kemalüddin Muhammed b. Abdülvahid es-Sivasi, Şerhü'Fethu'l-kadir, Beyrut, tsz.I-VII, c.5, s.212, İbn Nüceym, Zeynülabidim b. İbrahim, el-Bahru'r-Raik Şerhu Kenzi'd-Dekaik, Beyrut, tsz.I-VI, c.5, s.3

¹⁵el-Bakara, 2/179

¹⁶en-Nur, 24/3

⁸Dönmezer, Sulhi-Erman, Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısmı İstanbul, 1973, I-II, c.1, s.8.

⁹Dönmezer, Erman, c.2, s.598.

¹⁰Yılmaz, Ejder, Hukuk Sözlüğü, Ankara, 1992, s.158

da büyük bağlar olduğu şüphesizdir. Suç sayı-
lan fiillerden büyük bir kısmı aynı zamanda
ahlakı da ihlal etmektedir. Buraya kadarki
ifadelerden anlaşıldığına göre, İslam ceza hu-
kununun gayesini, toplumu kötülükten koru-
mak ve suçluyu ıslah etmek teşkil eder. Ceza,
suçluya karşı bir eziyet olsa da, diğer taraftan
toplum düzenine sebep olduğu için, toplum
için de bir rahmettir.¹⁷İbnTeymiye (v.728/1327)
cezaların amacını şöyle açıklamaktadır. “Cezalar
Alah’ın kullarına olan merhameti için vaz
edilmiştir, halka rahmet ve onlara iyilik esa-
sından çıkmıştır. Bunun için insanları cezalan-
dıranların gayeleri, babanın çocuğunu terbiye
ederken, doktorun hastasını tedavi ederken
kastedtiği iyilik ve merhamet olmalıdır.¹⁸El-
Maverdi (v.450/1058) de cezanın amacı hak-
kında şöyle demektedir. “Allah’ın emrettiğini
yapmamak ve yasak kıldığını yapmaktan alı-
koyan cezalar, bir anlık lezzet uğruna azdırıcı
nefsi arzular sebebiyle ahiret hayatının azabına
maruz kalmamak için Alah tarafından vaz
edilmiştir. Allah, cezaları insanların yapılması
sakıncalı işleri, haramları yapmamaları, yapıl-
masını emrettiği farzları yapmalarını sağlamak
için koymuştur.¹⁹

İslam Hukukunda cezalar, fertlerin ısla-
hı ve toplumun himayesi ve düzenin korun-
ması için konulmuştur.²⁰ Allah’ın koyduğu
bütün hükümler, insanların menfaatleri için-
dir. Yoksa yeryüzündeki bütün insanlar Al-
lah’ın emirlerini çiğneseler, yasaklarına uyma-
salar bununla Allah’a bir zarar veremeyecekleri
gibi O’nun emir ve yasaklarına uymakla da
O’na herhangi bir fayda sağlamazlar. ²¹Sosyal
düzeni ceza müeyyidelerine başvurmadan
korumanın mümkün olmadığı konusunda
bütün hukukçular görüş birliğinde olduğu
gibi, ceza müeyyidesinin gerekliliği hususunda

¹⁷Ebu Zehra,el-Ukuba,s.11;Zeydan,Abdülkerim,el-ukube
Fi’ş-Şeriatil’İslamiyye, Beyrut,1988,s.99.

¹⁸İbn-Teymine,es-Siyasetü’ş-Şer’iyye Fi Islahu’r-
Raiyye,Mısır,1969,s.98;el-Halifi,NasırAli Nasır,ez-
Zurufu’l-Müşeddedeve’l-Muhaffefe fi Ukubeti’t-Ta’zir
Fi’l-Fikhi’l-İslami,Mısır,1993,s.99

¹⁹El-Mverdi,s.221.

²⁰Behnesi,el-Mevsua,c.4,s.75.

²¹Ude, Abdülkadir,et-Teşriü’l-Cinai’l-İslami
MukarenenBi’l-Kanuni’l-Va’i,Beyrut,tsz. I-II,c.1,s.609

herhangi bir ihtilaf söz konusu değildir.²²Bu-
nun için de İslam, suçlunun ıslahı ve toplumun
düzeni için, araştırmamızın konusunu teşkil
eden sürgün cezası da dahil olmak üzere bir
çok ceza çeşidini suçlunun durumuna göre
tatbik edilmesini meşru kılmıştır. Şunu da
belirtelim ki, cezalandırma amaç değil,
İslamın hedef aldığı gayelerin gerçekleşmesin-
de ve korunmasında son çare olarak başvuru-
lan bir araçtır.²³

1.3- Cezaların Taksimi

Çağdaş ceza hukukunda cezalar, hukuki
mahiyetleri, müddetleri, ağırlıkları ve ilmi
bakımdan tasnife tabi tutulduğu gibi ²⁴ İslam
Hukukunda da cezalar, işlenen suçun duru-
muna göre üç kısma ayrılmaktadır. Bu taksim
en yaygın olan taksimdir ki, hadd cezaları,
kısas ve diyet cezaları ve ta’zir cezalarıdır.²⁵Es-
ki hukuk kitaplarında suç ve cezanın işlenişine
en uygun taksim de budur.

1.3.1.-Hadd Cezaları:

Zina haddi: İslam hukukunda zina su-
çunun cezası iki kısma ayrılmaktadır. Zina
eden kimse evli ise, uygulanacak ceza
recmdirki, suçlunun taşlanarak öldürülmesi
şeklinde olur. Bekar olduğu zaman ise, yüz
sopa ve tağribdir.²⁶

Tağrib cezasının sürgün olduğunu ka-
bul eden Ebu Hanife (v.150/761) ye göre bu
ceza asli değil, tazir cezasıdır.²⁷

Kazif haddi: Kazif suçunun iki cezası
vardır. Bunlardan biri asli cezadır ki, seksen

²²Çalışkan,İbrahim,İslam Hukukunda Ceza Kavramı ve
Hadd Cezaları (Ankara Ün.İlahiyat
Fak.Der.Yıl,1989,sa.31)s.369.

²³Bardakoğlu,Ali,Cezamaddesi,Türkiye Diyanet Vakfı
İslam Ansiklopedisi,İstanbul, 1993,1-XXXXIV, c.7,
s.472.

²⁴Dönmezer-Erman, c.2,s.631-636

²⁵Ude,c.1, s.634; Akşit,Cevat,İslam Ceza Hukuku ve
İnsani Esasları,Basım yeri yok,tsz.s.53; Bardakoğlu,c.7,
s.472.

²⁶Ude,c.1, s.634; Akşit,s.53; Bardakoğlu,c.7, s.472.

²⁷Ebu Yusuf, Yakup b.İbrahim,İhtilafüEbi Hanife
ve’bniEbi Leyla, Mısır, 1357,s.219; es-Serahsi,EbuBekr
Muhammed b.Sehl. El-Mebcut,İstanbul,01883, I-
XXX,c.9, s.36, el-Mevsili, Abdullah b. Mahmut b.
Mevdud, el-İhtiyar LiTa’lilil’-muhtar, İstanbul,
1989,s.612.

sopadır. İkincisi ise, tâbi ceza olup, suçlunun şahitliğinin kabul edilmemesidir.²⁸

Sirkat haddi: Hadd cezasını gerektiren suçlardan olan hırsızlığın da iki cezası vardır. Bunlardan biri çalınan malın tazminidir.²⁹ Ancak Hanefilere göre, çalınan mal aynen duruyorsa iadesi gerekir. Aynen durmuyorsa tazmin ettirilmez.³⁰ İkinci ceza ise, el kesmedir.³¹

Şirb haddi: İçki içme suçunun cezası Şafiiler göre kırk sopa iken³² diğer imamlara göre seksen sopadır.³³

Yol kesme cezası: Büyük hırsızlık da denen yol kesme suçunun cezasında İslam hukukçuları ihtilaf etmişlerdir. Sürgün cezası ele alınırken bu konu üzerinde durulacağı için burada zikretmiyoruz.

Devlete isyan cezası: İsyân suçunun kısmen hadd ve kısmen ta'zir olarak, suçun safhalarına göre değişik cezalar vardır. Farklı düşündüğü halde bir grup teşkil etmeyen ve bir yerde toplanarak başkaldırmayanlara dokunulmaz. Propoganda yaparlarsa ikaz edilirler. İleri giderlerse ta'zir cezası ile cezalandırılırlar. Bir yerde toplandıkları halde devlete itaate devam ederlerse, kendileriyle savaşılmaz. Ancak devlete isyan ettikleri an, savaşla yola getirilirler ve cezaları idamdır. Bunlara verilen ölüm cezası, bir hadd cezasıdır. Bunlar Müslüman oldukları için çoluk çocukları esir alınmaz ve malları ganimet sayılmaz.³⁴

İrtidat cezası: İrtidat suçunun asli cezası ölümdür ve erkeklere tatbik edilir. Bedel cezası ise, tekrar müslüman oluncaya kadar hapsedilmesidir ve kadınlara uygulanır.³⁵

1.3.2-Kıyas ve Diyet Cezaları

Kıyas ve diyet cezaları da nass ile takdir edilmiş belli cezalardır. Ancak bunlar, hadd cezalarında olduğu gibi Allah'ın hakkı olmayıp, fertlerin hakkıdır. Bu cezalar da, Hadd cezalarında olduğu gibi azaltılmadıkları gibi çoğaltılmazlarda. Fertlere ait haklardan olmaları sebebiyle suçun mağduru isterse suçluyu affedebilir. Onun için bu affı, affedilen kişiye tatbik edilecek cezayı düşürür.³⁶

Kıyas: Kasten yaralama, sakat bırakma ve öldürme olaylarında suçlunun işlediği fiile denk bir ceza ile cezalandırılması demektir.³⁷ Diyet ise, cinayet sebebiyle mağdura veya varislerine bir nevi tazminat olarak ödenmesi icap eden maldır.³⁸ Yaralanan veya kesilen uzuvlardan dolayı verilmesi gereken diyetlere de "erş" denir.³⁹ Bu cezaların çeşitli cinayet suçlarına göre dağılışı şöyledir.

Amden adam öldürmenin üç çeşit cezası vardır. Birincisi, öldürmenin asli cezası kıyas, ikincisi bedel cezası diyet ve üçüncüsü tabi ceza olan katilin murisini öldürmesi halinde mirastan mahrumiyettir.⁴⁰

Şibihamd adam öldürmenin asli cezası diyet ve keffaret, tabi cezası da mirastan mahrumiyettir.⁴¹

Hataen adam öldürmenin ve hata gibi kabul edilen öldürmenin asli cezaları diyet, tabi cezaları da murisini öldürmesi halinde mirastan mahrumiyettir.⁴²

Tesebbübenkatilde (ölüme sebep olmadıkça) ise ceza, sadece diyet olup bunda mirastan mahrumiyet yoktur.⁴³ İnsanın azalarına karşı işlenen cinayetlerde ise ceza, suçun ve azanın durumuna göre değişiklik arz etmektedir.

1.3.3-Tazir Cezaları

İslam hukukunun, tespit ve tayinini ülümre bıraktığı ta'zir ve siyaset cezaları,

²⁸en-Nur,24/4

²⁹el-Kuhustani, Şemseddin Muhammed, Camiu'r-rumuz, İstanbul,1299,I-II,c.2, s.308.

³⁰el-Kuhustani,c.2,s.308.

³¹el-Maide, 5/38

³²eş-Şirazi,Ebu İshak İbrahim b. Ali, el-Mühezzeb Fi Fikhi'l-İmami'ş-Şafii, Darul'l- Fikr,tasz, I-II,c.2, s.286.

³³Malik b. Enes, el-Müdevenetü'l-Kübra,Mısır,1323,I-IV,c.6, s.261; el-Kuduri, Ebu'l-Hüseyn Ahmet b. Muhammed, el-Muhtasar, İstanbul,1966,c.152.

³⁴Zeydan,Abdülkerim,Ahkamü'z-zimmiyyinve'l-müste'minin Fi Dari'l-İslam, Beyrut,1988,s.193; Behnesi,c.1,s.249 vd.

³⁵Ebu Yusuf, Yakup b.İbrahim, Kitabu'lharac, Bulak,1302,s.181

³⁶Bilmen,Ömer Nasuhi, Hukuku İslamiyye ve IstılahatıFikhiyye Kamusu, İstanbul.1976, I-VIII, c.3, s.100

³⁷Bilmen,c.3,s.18

³⁸Ömer Hilmi,Mi'yarı Adalet, İstanbul,1301,s.68;Bilmen,c.3, s.12.

³⁹Ömer Hilmi,s.68;Bilmen,c.3,s.13,Behnesi,c.1, s.86

⁴⁰el-Mevsili,s.729; el-Halebi, İbrahim b. Muhammed b.İbrahim,Mültega'l-ebhur, İstanbul,1311,s.203.

⁴¹el-Mevsili,s.731,732.; el-Halebi, s.203

⁴²el-Mevsili,s.731. ; el-Halebi, s.203

⁴³el-Kuhustani,c.2,s.335;el-Halebi,s.203.

İslam ceza hukukunun büyük bir ekseriyetini teşkil etmektedir. Çünkü hadd, kısas ve diyet cezaları mahduttur. Cemiyette işlenen suçlar ise nihayetsizdir. Hem de suç anlayışı devirden devire değişmektedir. Zira bundan asırlar önce suç sayılmayan bazı hususlar bugün suç telakki edilebilir. Bu suçlar hakkında yeni hükümler inmeyeceğine göre, bu boşluğu doldurma görevi ülü'lemre bırakılmıştır. Ülü'lemr de suçun ve suçlunun durumuna göre sürgün de dahil olmak üzere değişik cezalar takdir edebilir.

2-SÜRGÜN CEZASI

Bir kişinin veya bir topluluğun, ceza yahut güvenlik tedbiri olarak yaşadığı yerden başka bir yere belli bir süre ya da ömür boyu kalmak üzere isteği dışında gönderilmesi ve orada ikamet etmeye mecbur bırakılması şeklinde tarif edilen sürgün kelimesi, hakkında bu ceza veya tedbirin uygulandığı kişi ve gönderildiği yeri de ifade eder.⁴⁴

Tarih boyunca gerek tedbir amaçlı, gerekse ceza olarak sürgün uygulamasına başvurulmuştur. Ceza olarak ilk defa sürgün muamelesine tabi tutulan kişilerin de Hz. Adem ve Hz. Havva'nın olduğunu söylemek de mümkündür. Zira Kuran'ı Kerim'in pek çok yerinde anlatıldığına göre, Hz. Adem ile Hz. Havva cennette ikamet etmekteydiler. İşledikleri bir zelle neticesinde, ikamet etmekte oldukları yerden, yer yüzüne indirilmişlerdir. Bakara suresindeki "Dedi ki: ey Adem, sen ve eşin cennete yerleşin. Orada dilediğiniz gibi bol bol yiyin, ama şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zalimlerden olursunuz. Derken, şeytan ayaklarını oradan kaydırıldı. Onları içinde buldukları konumdan çıkardı bunun üzerine biz de, birbirinize düşman olarak inin. Sizin için yeryüzünde belli bir süre barınak ve yararlanma vardır, dedik"⁴⁵ ayetler, konu ile ilgili ayetlerden sadece ikisidir.

Arapçada, bu manada geçen kelimeler ise, "nef'y" ve "tağrib" kelimeleridir. Her iki kelimedede, bulunulan yerden uzaklaşmak ve

sürgüne gitmek gibi manalara gelmektedir.⁴⁶ Sürgün manasına kullanılan kelimelerden, "nef'y"den türeyen bir fiil, büyük hırsızlık da denilen "hırabe" suçuna verilecek sürgün cezasıyla ilgili olarak Maide suresinin 33. Ayetinde geçerken, ⁴⁷"tağrib" kelimesi de hadislerde yer almaktadır.

2.1-Meşruiyeti

Bu konuda baş vuracağımız kaynaklar, yüce kitabımız Kuranı Kerim, Peygamber efendimizin hadisleri ve icraatları ve Peygamberimizden sonra İslam devletinin başkanlığını yapan ilk devlet başkanlarının uygulamaları olacaktır.

2.1.1-Kur'an'ı Kerim

Her konuda olduğu gibi, İslam Hukukunda sürgün cezasının meşruiyeti ile ilgili olarak da ilk başvuracağımız kaynak Kur'an'ı Kerimdir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, Kur'an'da sürgün cezası ile ilgili ayet, Maide suresinin "Allah'a ve Resulüne savaş açanların ve yer yüzünde bozgunculuk çıkaranların cezası; ancak öldürülmeleri yahut asılmaları veya ellerinin ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi, yahut o yerden sürülmesidir. Bu cezalar onlar için dünyadaki bir rezilliktir. Ahirette de onlara büyük bir azap vardır."⁴⁸ ayetidir. Ayette geçen "yuharibüne" fiilinin mastarı olan "hırabe" yani yol kesicilik suçu, Allah'ın kullarına karşı büyük bir tecavüz olduğundan, Allah ve resulüne karşı bir savaş sayılmış, bunun ne büyük bir cinayet olduğuna dikkat çekilmiştir.

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için ayetin iniş sebebine bir göz atmanın yararlı olacağı kanaatindeyim. Tefsirlerde ayetin iniş sebebi olarak değişik hadiseler zikredilmektedir. Biz konumuzu ilgilendiren hadiseye yer vermekle yetineceğiz.

Zikredildiğine göre, Uraelilerden bir grup hakkında nazil olmuştur. Bunlar, müslüman olduklarını söyleyerek Medine'ye gelirler. Bir müddet sonra sıhhatleri bozulur, renkleri sararır. Allah resülü onları, sütlerini

⁴⁴Türkan, Talip, Sürgün maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul .

⁴⁵el-Bakara 2/35,36.

⁴⁶ el-Ahteri, Mustafab, Şemseddin el-Karahisari, Ahtari Kebir, İstanbul, 1310, I-II, c.1, s.152, c.2, 395

⁴⁷el-Maide, 5/33.

⁴⁸el-Maide, 5/33

içmek, bevillerinden de vücutlarına sürmek üzere hazineye ait develerin bulunduğu yere gönderir. Onlar da develerin bulunduğu yere gelirler. Develerin sütlerini ve bevillerini içerler, vücutlarındaki hastalığı tedavi edip sıhhat bulunca, çobanları öldürüp develeri sürüp giderler ve İslam dininden çıkarlar ve kaçarlar. Bu durumdan haberdar olan Allah Resülü, arkalarından takipçi gönderir. Gidenler onları yakalayıp, Allah Resülüne getirirler. Peygamberimiz de onların ellerinin, ayaklarının kesilmesini ve gözlerinin çıkarılmasını emreder. Peygamberimizin emri yerine getirilir ve suçlular bu halleriye bir meydanda bırakılır ve ölünceye kadar bu vaziyette orada kalırlar. Bunun üzerine ayet nazil olur.⁴⁹

Hz.Peygamber, suçluları, suçlarının ağırlık derecelerine göre bahsedilen cezalarla cezalandırır. Hz. Allah'ta bu suçu irtikap eden kimselere verilecek cezayı, biraz da değişiklik yaparak adeta peygamberinin tatbikatını onaylayarak tamamlar. Ayet, hirabenin bir hadd suçu olduğunu ve cezasının da öldürme, asma, çaprazlama olarak el ve ayaklarının kesilmesi ve sürgüne göndermek gibi cezalar olduğunu tespit etmiştir.

Büyük hırsızlık da denen⁵⁰ yol kesme ve suçu fıkıh kitaplarında "hirabe" ve "kat'u't-tarik" başlığı altında ele alınmaktadır. Yol kesicilik "İslam diyarında Müslümanların veya zimmelerin mallarını ellerinden zorla ve açıkça almak, hayatına kasdetmek, halkı korkuya düşürmek için bir takım kimselerin veya kuvvet ve satvet sahibi bir şahsın yolları tutmasıdır ki, bu yüzden halk, gidip gelmekten vazgeçerek yollar kesilmiş olur."⁵¹ şeklinde tarif olunmuştur. İslam hukukçuları hirabenin bir hadd suçu olduğunda ittifak ettikleri halde, suçun meydana gelmesinde ve verilecek cezanın şekli hakkında ihtilaf etmişlerdir.

⁴⁹İbnMace,Ebu Abdullah b.Zeyd,es-Sünen,İstanbul,1992,I-II,c.2,s.861;er-Razi, Fahreddin Muhammed b.Ömer,et-Tefsiru'l-Kebir,Beyrut,tz.I-XXXII,c.11,s.214;Elmalılı,HamdiYazır, Hak Dini Kur'an Dili Türkçe Tefsir,İstanbul,1979,I-X,c.3,s.1661.

⁵⁰ es-Serahsi,c.9,s.133

⁵¹İbnKudame,Ebu Muhammed Abdullah b.Müslim, el-Mğni,Beyrut,1982,I-XII,c.9,s.124; İbnAbidin,Muhammedb.Emin Ömer b.Abdülaziz.Reddü'l-muhtar Ale'd-Dürri'l-muhtar Şerhu Tenviru'l-ebsar,İstanbul,tz,I-V,c.3,s.293 Bilmen, c.3,s.17.

Ebu Hanife, yol kesme suçuna iştirak edenlerin irtikap ettikleri suçun sınıflandırılıp, her suça durumuna göre ceza verilmesi gerektiğini savunur.

Buna göre, sadece mal alan kişinin çaprazlama olarak eli ve ayağı kesilir. Adam öldüren kişiye de ölüm cezası verilir. Hem adam öldürüp hem de mal alan kimse hakkında devlet başkanı muhayyer olup, dilerse önce elini ve ayağını keser, sonra öldürür veya asar. Dilerse eli ayağı kesilmeyip, öldürür veya asar mal alma veya adam öldürme olmayıp sadece yolcuları korkutmak şeklinde suç işleyen kimseye de ta'zir ve sürgün cezası verilir.⁵²

Bazı farklılıklar olmakla beraber Şafii ve Hanbeliler de aynı görüştedirler.⁵³

Kanaatımızca Ebu Halife, suçları ve bu suçları işleyen kişilere verilecek cezayı bu şekilde sınıflandırırken, işlenen suç ile, suça verilecek ceza arasında denge şartını düşünmüş olmalıdır. Ayrıca devlet başkanını keyfi ceza vermekten uzak tutup, verilecek cezaları kanunlaştırma gayesini gütmüş olabilirler.

İmam Malik'e göre ise, yol kesme suçunda, suçun şekli ne olursa olsun verilecek cezayı devlet başkanı tayin eder. Çünkü ona göre, yol kesmek için yola çıkılmasıyla suç teşekkül etmiş olur. Mal almak, adam öldürmek, gibi fiiller işlenirse de ayette ifade edilen suç meydana gelmiş olur.⁵⁴

Zahirilere göre de, yol kesmek için çıkan kimseler o esnada ister yolcuları korkutsunlar, ister adam öldürsünler, ister mal alsınlar hangi suçu işlerse işlesinler yol kesme suçunu işlemiş olurlar, bunlara ayette belirtilen cezalardan birini uygulamakta devlet başkanı serbesttir.⁵⁵

Görüldüğü gibi bu konuda İmam Malik ve Zahiriler ülü'lemre diğerlerinden daha

⁵²es-Serahsi,c.9, s.195;İbn Abidin,c.2,s.189;Bilmen,c.3,s.289

⁵³ el-Kurtubi,Abdullah Muhammed b.Ahmedb.EbuBekir,el-Cami Li Ahkami'l-Kur'an,Beyrut,2006, I-XXI,c.7,s.436-437.; Behnesi,c.2,s.189 vd.; Bilmen,c.3,s.292 vd.

⁵⁴ el-Cassas,EbuBekrAhmedb.Ali,Ahkamu'l-Kur'an, Beyrut,tz.I-III,c.2,s.210; İbnRüşd, Ebu'l-velid Muhammed b.Ahmedb.Muhammedb.Ahmet el-Hafid, Bidayetü'l-müctehid ve Nihayetü'l-muktesid,Daru'l-fikr,tz.I-II,c.2,s.341.; Bilmen,c.3,s.292.

⁵⁵İbnHazm, Ebu Muhammed Ali b.Ahmed,el-Muhalla,Daru'l-fikr,tz.I-XI,c.11, 308;Behnesi, c.2,s.180.

fazla yetki tanımaktadırlar. Yalnız bu şekilde tanınan geniş yetki zamanla suiistimale sebep olma endişesinden dolayı, suçları tasnif edip, her birine verilecek cezayı belirlemek daha uygun olur kanaatindeyiz. İslam hukukçularının bu konuda farklı görüş sahibi olmalarının temelinde ayette geçen “ev” harfine farklı mana yüklemeleri yatmaktadır. İmam Malik, yol kesme ayetinde geçen “ev” harfinin muhayyerlik için olduğunu söylerken çoğunluk İslam hukukçuları bu harfin, suçun çeşidine göre, cezanın çeşidini bildirmek üzere tafsil için olduğunu ifade etmişlerdir.⁵⁶

Ayette geçen “ev yünfev” fiilinin manasında da hukukçular ihtilaf etmişlerdir. Hanefiler, bu fiili, suçlunun hapsedilmesi manasında olduğunu kabul etmişlerdir. Çünkü suçlu hapsedilmekle bir şekilde toplumdan uzaklaştırılmaktadır.⁵⁷

Malikilere göre, eşkiyalık suçuna verilecek olan cezalardan biri olan “nefy”, suçluların bulunduğu yerden en az seferilik mesafesi kadar uzaklıktaki bir yere sürgün gönderilip, orada pişmanlık duydukları anlaşılincaya kadar hapsedilmeleridir.⁵⁸

Şafiiler de nefyi, haddin uygulanabilmesi için suçlunun yakalanması için takip edilmesi ve sürülmesi şeklinde yorumlamaktadır.⁵⁹

Hanbeli ve Zahirilere göre ise, nefy, suçluların ıslah oluncaya kadar, birbirlerine ulaşamayacakları mesafeye sürülmeleridir.⁶⁰

2.1.2-Sünnet

Sürgün manasına olan arapça “tağrib” kelimesi de hadislerde geçmektedir. Zina suçuna tatbik edilecek cezaları bildiren, aşağıda manasını vereceğimiz iki hadiste “tağrib” kelimesi geçmektedir.

Ebu Hureyre ve Zeydb. Halid el-Cüheni’den rivayet edildiğine göre, “bir bede-

vi Hz. Peygambere gelerek,” Ey Allah’ın Resülü, Allah aşkına, hakkımda Allah’ın kitabıyla hükmet” diye yemin verdi. Bundan daha fakih olan hasmı da kalkıp: “evet aramızda Allah’ın kitabıyla hükmet, bana da izin ver” (konuşayım)talebinde bulundu. Peygamberimiz, meramını söyle, dedi. Adam dedi ki “oğlum bunun yanında işçi idi. Bunun karısı ile zina etmiş.” Ben de oğlum namına yüz koyunla bir hizmetçiyi fidiye olarak verdim. Sonra bir de ilim adamlarına sordum. Bana “oğluna yüz değnek ve bir yıl sürgün cezası gerekir; bu adamın karısına da recm cezası icap eder” dediler” dedi. Bundan sonra, Peygamberimiz “nefsim kudret elinde bulunan Allaha yemin ederim ki, aranızda Allah’ın kitabıyla hükmedeceğim. Hizmetçi ve koyunlar sana iade olunacak. Oğluna yüz sopa ve bir yıl sürgün tatbik edilecek” buyurdu. Sonra Eslemli bir adama seslendi: “Ey Üneys, bu zatın hanımına git, eğer zinayı itiraf ederse onu recmet ” Üneys, kadına vardı. O suçunu itiraf etti. Allah’ın resulü emretti. Kadında recmedildi.⁶¹

Hadd cezalarının hiç bir şekilde değiştirilmeyeceğini de ifade eden hadis, zina eden kişi evli olduğu zaman cezasının recm, bekar olduğu zaman yüz sopa ile bir yıl sürgün olduğunu ifade etti. Aşağıda da üzerinde durulacağı üzere Hanefiler, sürgün cezasını hadd cezasının bir parçası değil de, hakimince’ine bağlı tazir cezası olarak görürlerken, cumhur, sürgünü hadd cezasının bir parçası görürler.

Yine, Ubadeb. Samit’in rivayet ettiğine göre, Allah’ın Resülü şöyle buyurmuştur. “Zina cezasının hükmünü benden alınız. Allah şüphesiz, zina eden kadınlar için bir yol açtı. Bekarerkeğin bekar kadımla zina etmesinin cezası yüz değnek ve bir yıl sürgündür. Evli erkek ve evli kadının zina etmesinin cezası da yüz değnek ve recmdir.”⁶² Hadiste evli kişiye tatbik edilecek cezanın hem recm hem de sopa olduğu bildirilmiş, ancak İslam hukukçuları sadece recm olduğunda ittifak etmişlerdir. Bu konuda cumhurun delili, Peygamber efendi-

⁵⁶ el-Kurtubi,c.7,s.437;Behnesi,c.2,s.196.

⁵⁷ es-Serahsi,c.9,s.135;el-

Kurtubi,c.7,s.438;Behnesi,c.2,s.197.

⁵⁸ed-Desüki,Muhammedb.Ahmed,HaşiyeAle’s-Şehri’l-kebir, Beyrut,tz, c.4, s.349 el-Kudtubi,c.7, s.438.

⁵⁹ es-Şefi,Ebu Abdullah Muhammedb.İdris, el-Ümm, Beyrut,1393, I-IV, c.4, s.146.

⁶⁰ el-Behüti, Mansur b.Yunus, ŞerhuMünteha’l-iradat, Beyrut,tz,c.3,s.383.;İbnHazm,c.12,s.99

⁶¹ el-Buhari, Ebu Abdullahb.İsmail, el-Camiu’s-Sahih,İstanbul,1992,I-VIII,c.3,s.167;Müslim,Ebu’l-HüseynMüslimb.Haccac,el-Camiu’s-sahih, İstanbul,1992,I-III,c.2,1326;et-Tirmizi,Ebu İsa Muhammed b.İsab.Serve, es-Sünen,İstanbul,1992,I-IV,c. 4,s.591.

⁶²Müslim,c.2,s1316;et-Tirmizi,c.4,s.41; Ebu Davut,c.4,s.570.

mizin zamanında recm yapıldığını bildiren diğer hadislerdir. Çünkü o hadislerde, Peygamberimizin zina eden evlileri recmettiği bildirilmekte ve ayrıca bunlara yüzer değnek vurulduğundan söz edilmemektedir.

Toplumun genel ahlakına aykırı hareket eden kimseler hakkında Peygamberimizden , safvanb.Ümeyye'nin rivayet ettiği hadiste de sürgünden bahsedilmektedir.

Sahvanb. Ümeyye'nin rivayet ettiğine göre, toplumun genel ahlakına aykırı kimseleri gören Allah resulü, bu hareketlerin yasak olduğunu bildirmiş ve, "eğer bu yasaklama hükmünü, sana daha önce iletmiş olsaydım şimdi sana hak ettiğin cezayı verirdim. Kalk benim yanımdan ve Allah'a tevbeet, bilmiş ol ki, o yasağı koyduktan sonra bu işi tekrar yaparsan, seni fena bir şekilde dövdüreceğim, ibret olarak senin başını tıraş ettireceğim, seni aile fertlerinden uzaklaştırıp sürgün edeceğim ve elde ettiğin (o halleri vesile ederek kazandığı) malı da ganimet olarak Medine gençlerine helal kılacağım"⁶³ buyurmuştur. Allah'ın resulü bu ikazları, huyu ,davranışı ve hareketleri bakımından kadına benzeyen erkeğe (muhanne) yapmıştır. Bu benzeyiş bazen yaratılıştan olup, bazen de sun'idir. Yaratılıştan olursa, dinen bir sorumluluk teşkil etmez. Fakat sun'i ve kasıtlı olursa, toplumun ahlakını bozduğu için bu gibi hareketler yasaklanmıştır. İşlenen suç, hadd suçu değil cezasının takdiriülül'emre bırakılan ta'zir suçlarından-
dır.

Peygamberimizin, bu gibi kişilere uygulayacağını bidirdiği dövme, başını usturayla tıraş ettirme, sürgüne gönderme ve mallarına el koyma şeklinde zikredilen cezalardan, devlet başkanının duruma göre bunlardan birini veya bir kaçını veya zamana göre daha değişik cezalar uygulayabileceğini göstermektedir.

Ayrıca hadisten, bir kişiyi cezalandırmak için, cezaya sebep olan hareketin suç olduğunu da önceden bildirmenin gerekli olduğunu anlamaktayız. Bu da bize, kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesini hatırlatmaktadır.

2.1.3- İlk Halifelerin Uygulamaları

Hadis, tarih ve biyografi kitapları, Hz. Hasan'nın halifeliğinin sonuna kadar devam

⁶³ el-Buhari,c.8,s.28;İbn Mace,c.2,s.871.

eden Hulefa-iRaşidin devrinde bu halifelerin devlet ilişkilerini nasıl yürüttüklerine ve ceza hukuku ile ilgili uygulamalarına ait bilgilerine geniş yer vermektedir.

Gerek her biri muctehid olan devlet başkanlarının kendi içtihatları ile aldıkları kararlar, gerek sahabe ile istişare ettikten sonra alıp, tatbik ettikleri kararlar, müslümanlar için kitap ve sünnetten sonra bir başka hüküm kaynağını teşkil etmektedir.

Hulefa-iRaşidinden özellikle Hz. Ömer'in bazı suçlulara sürgün cezası uygulandığı görülmektedir.

Bir gece Halife Ömer, Medine sokaklarında gezerken, bir kadının dışarıdan duyulacak şekilde yüksek sesle " ya içki içmeye imkanım, veya Nasrb. Haccac'a beni bir götürsen olsa" mealinde şiir söylediğini duydu. Etrafındakilere, Nasr'ın kim olduğunu sordu. Onlar da güzelliğiyle kadınları yoldan çıkarmak derecede yakışıklı bir delikanlı olduğunu söylediler. Sabah olunca Halife Ömer, adı geçen genci huzuruna çağırdı. Gerçekten de genç, siması gayet düzgün, saçları da çok güzel bir delikanlı idi. Onun saçlarını kestirdi. Daha da güzelleşince bu sefer onu Medine'den Basra'ya sürgün etti.⁶⁴

Aslında güzellik, ceza gerektirecek bir hareket ve fiil olmadığı halde, halife bir önlem tedbiri olarak bu uygulamayı siyaseten icra etmiştir.⁶⁵

Yine Hz.Ömer, içki içtiği için, Rabia b.Ümeyye'yi Hayber'e sürgün etti. Adı geçen suçlu Hayber'den kaçıp Rum diyarına sığındı ve hristiyan oldu. Bunu öğrenen Ömer, bundan sonra hiç bir müslümanı sınır dışı etmeyeceğim , dedi.⁶⁶

Aslında bazı islam hukukçularına göre hadd cezasına giren sürgün cezası sadece zina ve yol kesme suçunda vardır. İçki içenlere verilecek cezalarda sürgün yoktur. Ülü'lemr, ta'zir salahiyetine dayanarak, bu tür cezalar verilebilir. Fakat sürgün cezasında daha da ihtiyatlı olunması gerektiği anlaşılmaktadır.

⁶⁴İbn Teymiye,s.141;İbn Ferhun,c.2,s291;el-Kuhistani,c2.s.290;Abidin,c.3,s203, Behseni,c.1,s.371.

⁶⁵ Ebu Yusuf, s.220.

⁶⁶ Ebu Yusuf,İhtilafüEbi Hanife,s.200;en-Nesai,c.8,s.319; İbn Abidin,c.3,s.203; Bilmen,c.3,s.307.

Hiz. Ömer'in içki için bir başkasınahadd tatbik ettikten sonra ayrıca onun saçını traş ettirip sürgüne göndermesi ⁶⁷, Medine'de karaborsacılık yapan kişi ile kölesini sürgün etmesi ⁶⁸ kendisine tanınan kamu yararı için uyguladığı ta'zir cezalarındandır.

2.2- Hukuki Niteliğine Göre Sürgün

Hukuki önleme araçlarından biri olan sürgün, Kur'an ve hadislerde bir yaptırım olarak zikredilmektedir. Ayrıca ilk devlet başkanlarının uygulamalarında da bir yaptırım olarak tatbik edilmiştir. Kur'an ve sünnetten sürgünün delillerini ele alırken de gördüğümüz gibi İslam hukukçuları sürgün cezasında ihtilaf etmişlerdir.

2.2.1-Hadd Cezası Olarak Sürgün

İslam hukukçuları arasında görüş ayrılığı olmakla beraber, hadd suçlarından ikisinde sürgünün hadd cezası olduğu görülmektedir.

Hırabeye suçunda sürgün: yukarıda da belirtildiği gibi, maide suresininotuzüçüncü ayetindeki, "nefyedilmeleri" ifadesini Hanefiler, sürgün değil de, hapis olarak anlamışlardır. Onlara göre sürgün bir hadd cezası değildir.⁶⁹ Cumhuriyet'e göre bu ifade, suçlunun bulunduğu yerden, hakimün uygun gördüğü bir yere sürgün edilmesidir ve hadd cezasıdır.⁷⁰

Zina suçunda sürgün: "zina eden erkek ve kadından herbirine yüz sopa vurun" ⁷¹ ayetine göre zina eden kişi bekar olduğu zaman uygulanacak ceza yüz sopa olmasında görüş birliği vardır. Ancak "bekar zinacıya yüz sopa ve bir yıl sürgün cezası vardır." ⁷²hadisinde bahsi geçen sürgün cezasının hadd mi, yoksa ta'zir mi olduğu, ayrıca uygulanacaksa nasıl uygulanacağı konusunda ihtilaf hasıl olmuştur.

Şafiiler ve Hanbelilere göresürgün, zina haddinin bir parçasıdır. Kadın erkek ayrımı yapılmadan her faile uygulanır. Suçu

⁶⁷ el-Halifi,s.140.

⁶⁸ el-Halifi,s.143

⁶⁹ es-Serahsi,c.9,s135.

⁷⁰ ed-Desüki,c.4,s349;es-Şafii,c.4,s.146;el-Behüti,c.3,s.383;İbn Hazm, c.12,s99.

⁷¹en-Nur,24/3.

⁷²Müslim,c.2,s.1316;et-Tirmizi,c.4,s.41;Ebu Davud,c.4,s.570.

işledikleri yerleşim yerinden asgari namazı kısaltma mesafesi kadar bir uzaklığa sürülür. ⁷³

Malikilere göre de, sürgün zina haddinin bir parçasıdır. Ancak erkek faile uygulanır.⁷⁴ Çünkü kadını tek başına sürgün etmek mümkün değildir.

Hanefilere göre ise, sürgün hadd değil, ta'zir cezasıdır. ⁷⁵ Bunlara göre, sopa cezasına sürgün ilave edilmez. Çünkü Hiz. Allah ilgili ayette sürgünü zikretmemiştir. Sürgün cezası ilave edilirse, sürgün, zina cezasının bir bölümünü teşkil eder ki, bu durum nassa ilave yapmak niteliğindedir. Nass'a ilave, onu neshetmek anlamına gelir. Nass'ı haberi vahidile neshetmek caiz değildir.⁷⁶ Ayrıca sürgün cezasında, sürgün edilenin, tanınmadığı yörede tekrar zinaya düşme ihtimali vardır. ⁷⁷ Hanefilere göre, sürgün hadd cezası değil, bir tazir cezasıdır. Hakim, yarar görürse, sürgün cezası da uygulayabilir. ⁷⁸

2.2.2-Ta'zir Cezası Olarak Sürgün

İslam Hukukunun, tespit ve tayinini devlet başkanına bıraktığı ta'zir cezaları, İslam ceza hukukunun büyük bir ekseriyetini teşkil etmektedir. Hakim, suçun ve suçlunun durumuna göre sürgün cezası da dahil olmak üzere değişik cezalar verebilir. Başta Hiz. Peygamber olmak üzere ilk devlet başkanları ta'zir olarak sürgün cezası uygulamışlardır. Hanefilere göre, zina suçunda bekarlara verilecek sürgünde ta'zir cezasıdır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İslam ceza hukukunun gayesini, toplumun kötülükten korunması ve suçlunun ıslahı teşkil eder. Aynı zamanda suçluya verilen ceza toplum için bir rahmettir. Cezalan-

⁷³ el-Maverdi,Ebu'l-Hasan Ali b.Muhammed,el-Ahkamu's-Sultaniyyeve'l-Velayetü'd-Diniyye, Mısır,1973,s.367.;Ebu Yala,Muhammed b. Hüseyin el-Ferra,el-Ahkamussul-taniyye, Beyrut,1983,s.263;ez-ZUHAYLİ,Vehbe,el-Fıkhu'l-İslami veEdilletüh,Dımeşk, 1980,I-VIII,c.6, s.39;İbn Rüsd, c.2,s.326. Bilmen c.3,s.326/327.

⁷⁴İbn Rüsd,c.2,s.326; Bilmen, c.3,s.226

⁷⁵İbn Abidin, c.3,s.203.

⁷⁶el-Kasani, Alauddin Ebu Bekrb.Mes'ud, Bedaiiü's-Sanai' Fi Tertibi's-Şerai',Beyrut,1998, 1-X,c.9,s.211.

⁷⁷ el-Kasani,c.9,s.212

⁷⁸İbnAbidin,c.3, s.203

dırma amaç değil, düzenin ve disiplinin korunması için son çare olarak başvurulmuş bir araçtır. İslam ceza hukukunda cezalar değişik açılardan sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Bunlardan, cezaların belirlenmiş olup olmaması açısından yapılan taksim en yaygın olan taksimdir. Ta'zir cezaları da İslam ceza hukukunun ekseriyetini teşkil etmektedir. Sürgün cezası çoğunlukla İslam hukukçularınca hadd cezaları arasında kabul edildiği gibi suçun ve suçlunun durumuna göre ta'zir cezası olarak da kabul edilmektedir.

Kaynakça

- AHTERİ**, Mustafab.Şemseddin el-Karahisari,Ahteri Kebir,İstanbul,1310,I-II
- AKŞİT**, M.Cevad,İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esasları,basım yeri yok,tz.
- AKYÜZ**, Vecdi-Erdoğan,Mehmet,İslam Hukuk Felsefesi(Gaye Problemi)İstanbul,1988
- BARDAKOĞLU**, Ali, Cezamaddesi,Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi,İstanbul,1991,I-XXXXIV
- BEHNESİ**, AhmetFethi,el-Mevsüatü'l-Cinaiyye Fi'l-Fıkhhi'l-İslami,Beyrut,1991,I-IV
- BEHUTİ**, Mansur b.Yunus,ŞerhuMünteha'l-İradat,Beyrut,tz
- BİLMEN**, ÖmerNasuhi,Hukukuİslamiyye ve İstilahatıFıkhiyye Kamusu,İstanbul,1976,I-VIII
- BUHARİ**,Ebu Abdullah Muhammed b.İsmail,el-Camiu's-Sahih,İstanbul,1992,I-VIII
- CESSAS**, EbuBekrAhmed. B.Ali,Ahkam'l-Kur'an,Beyrut,tz,I-III
- CEVHERİ**, İsmailb.Hammad,es-SıhahTacu'l-Luga ve Sıhahu'l-Arabiyye,Beyrut,1984,I-IV
- ÇALIŞKAN**, İbrahim,İslam Hukukunda Ceza Kavramı ve Hadd Cezaları(Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Der-gisi)yıl,1989,sa.31
- DESUKİ**, Muhammedb.Ahmed,HaşiyeAle'ş-Şerhi'l-Kebir,Beyrut,tz,I-IV
- Dönmezer**, Sulhi-Erman,Sahir,Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısmı,İstanbul,1973,I-II
- Ebu Ya'la**, Muhammedb.el -Hüseyn el-Ferra,el-Ahkanu's-Sultaniyye,Beyrut,1983
- Ebu Yusuf**,Ya'kupb.İbrahim,İhtilafüEbiHanifa ve İbnEbi Leyla,Mısır,1357
- Kitabu'l-Harac,Bulak,1302
- Ebu Zehra** Muhammed,el-Cerime,Kahire,tz
- Elmalılı**, Muhammed Hamdi Yazır,Hak Dini Kur'an Dili Türkçe Tefsiri,İstanbul,1979,I-X
- Halebi**, İbrahimb.Muhammed b.İbrahim,Mülteka'l-ebhur,İstanbul,1311
- Halifi**, Nasır Ali Nasır,ez-Zurufü'l-Müşeddedeve'l-Muhaffefe Fi Ukubeti't-Ta'zir Fi'l-Fıkh'i'l-İslami,Mısır,1993
- Hüseyn Kazim Kadri**,Türk Lügatı,İstanbul,1928,I-IV
- İbn Abidin**, Muhammed Emin Ömer b. Abdülaziz,Reddü'l-Muhtar Ale'd-Dürri'l-MuhtarŞerhuTenviru'l-Ebsar,İstanbul,tz,I-V
- İbn Ferhun**,Burhanüddin İbrahim b.AliEbu'l-Kasım,Tebziratü'l-Hukkam Fi Usulil-akziye ve Menahicil-Ahkam,Mısır,1986,I-II
- İbn Hazm**,Ebu Muhammed Ali b.Ahmed,el-Muhalla,Daru'l-fikr,tz,I-XI

İbn Hümam, Kemalüddin Muhammed b. Abdülvahid es-Sivasi, Şerhu Fethu'l-kadir, Beyrut, tsz, I-VII

İbn Kayyim, Şemsüddin Ebu Abdullah Muhammed, et-Turuku'l-Hukmiyye Fi's-Siyaseti'ş-Şer'iyye, Beyrut, 1989

İbn Kudame, Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed, el-Muğni, Beyrut, 1982, I-XII

İbn Mace, Ebu Abdullah b. Zeyd, es-Sünen, İstanbul, 1982, I-II

İbn Manzur, Ebu'l-Fadl Cemalüddin Muhammed b. Mükerrem, Lisani'l-arab, Beyrut, tsz, I-XV

İbn Nuceym, Zeynülabidin b. İbrahim, el-Bahru'r-Raik Şerhu Kenzi'd-dekaik, Beyrut, tsz, I-VI

İbn Rüşd, Ebu'l-velid Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed el-Hafid, Bidayetü'l-Müctehid ve Nihayetü'l-Muktesid, Daru'l-fikr, tsz, I-II

İbn Teymiye, Ebu'l-Abbas Tekiyyüddin Ahmed b. Abdülhalim, es-Siyasetü'ş-Şer'iyye Fi Islahi'r-Rai ve'r-Raiyye, Mısır, 1969.

KASANİ, Alaüddin Ebu Bekr b. Mes'ud, Bedaiu's-Sanai' Fi Tertibi'ş-Şerai', Beyrut, 1986, I-VII

KUHUSTANİ, Şemseddin Muhammed, Camiu'r-rumuz, İstanbul, 1299, I-II

KURTUBİ, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed, el-Cami Li Ahkami'l-Kur'an, Beyrut, 1985, I-XX

MALİK b. Enes, el-Muvatta, İstanbul, 1992, I-III

MAVERDİ, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed, el-Ahkamu's-Sultaniyye ve'l-Velayetü'd-Diniyye, Mısır, 1973

MEVSİLİ, Abdullah b. Mahmud b. Mevdüd, el-İhtiyar Li Talili'l-muhtar, İstanbul, 1989

Ömer Hilmi, Miyar'ı Adalet, İstanbul, 1301

RAZİ, Fahreddin Muhammed b. Muhammed. Ömer, et-Tefsiru'l-Kebir, Beyrut, tsz, I-XXXII

SERAHSİ, Ebu Bekr Muhammed b. Sehl, el-Mebcut, İstanbul, 1883, I-XXX

ŞAFİİ, Ebu Abdullah Muhammed b. İdris, el-Ümm, Beyrut, 1990, I-IV

ŞİRAZİ, Ebu İshak İbrahim b. Ali, el-Mühezzebi'l-Fıkhı'l-İmami'ş-Şafii, Daru'l-fikr, tsz, I-II

TARABLUSİ, Alaüddin Ebu'l-Hasen Ali b. Halil, Muinu'l-Hukkam Fi ma Yeteradedü beyne'l-hasmeyn Mine'l-ahkam, Mısır, 1973

TİRMİZİ, Ebu İshak Muhammed b. İsa b. Sevre, es-Sünen, İstanbul, 1992, I-IV

TÜRÇAN, Talip, Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi, İstanbul

UDE, Abdülkadir, et-Teşriü'l-Cinai'l-İslami Mukarenen Bi'l-Kanuni'l-Vaz'i, Beyrut, tsz, I-II

YILMAZ, Ejder, Hukuk Sözlüğü, Ankara, 1992

ZEYDAN, Abdülkerim, Ahkamü'z-zimmiyyin ve'l-müste'minin Fi Dari'l-İslam, Beyrut, 1988 El-Ukubetü Fi'ş-Şeriatü'l-İslamiyye, Beyrut, 1988

ZUHAYLİ, Vehbe, el-Fıkhü'l-İslami ve Edilletüh, Dimeşk, 1980, I-VIII